19/05/2020

19 Μαίου 1919: Ο ξεριζωμός του Πόντου- Οι συγκλονιστικές μαρτυρίες, οι εκκλησίες που λεηλατήθηκαν και η διάσωση των θαυματουργών εικόνων

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

Της Ναταλίας Δανδόλου

Στις 19 Μαΐου, 1919 με την αποβίβαση του Κεμάλ Ατατούρκ στη Σαμψούντα, άρχισε η δεύτερη και σκληρότερη φάση της Ποντιακής Γενοκτονίας. 353.000 Έλληνες από τον μικρασιατικό Πόντο εξοντώθηκαν την περίοδο 1916-1923.

“Μας πήραν όλους σε μια πορεία θανάτου. Πολλοί, οι γεροντότεροι, δεν άντεξαν. Τον θείο της μητέρας μου, τον παπα-Κυριάκο, τον διέταξαν οι Τούρκοι στρατιώτες να φύγει. Εκείνος λειτουργούσε. Ζήτησε να αποχωρήσει μόλις θα τέλειωνε η εκκλησία. Οι Τούρκοι απείλησαν να κλειδώσουν τις πόρτες και να τους κάψουν ζωντανούς. Τελικά τους έκαψαν μέσα στην εκκλησία. Τι τα θυμάμαι;...», αφηγείται η Αθανασία Ιγνατιάδου, από χωριό της Κερασούντας (από την έκδοση Α΄ ποντιακή εβδομάδα στην Αυστραλία, 18-28 Αυγούστου 1989, της Κεντρικής Ένωσης Ποντίων «Η Ποντιακή Εστία»)

19η Μαϊου 1919. Η μαύρη σελίδα για τον ελληνισμό του Πόντου, αλλά και μία από τις μελανότερες του 20ου αιώνα σε παγκόσμιο επίπεδο.
Μια γενοκτονία. Βιαιότητες, διώξεις, βασανιστήρια, δολοφονίες ενός πληθυσμού

που μεγαλούργησε στη γη Πόντου, ιδρύοντας πόλεις όπως **η Σινώπη, η Αμισός, η Αμάσεια, η Τραπεζούντα, η Κερασούντα , τα Κοτύωρα** και μετατρέποντας τον αρχικά Άξενο Πόντο (αφιλόξενο) σε Εύξεινο (φιλόξενο) Πόντο.

«Είμασταν περισσότερες από 100 γυναίκες και είχαμε 8-10 παιδιά, ηλικίας 2 έως 7 χρονών και αποφασίσαμε να τα πνίξουμε μην τυχόν και κλάψει κάποιο ή μιλήσει, και όταν οι Τούρκοι θα ήταν κοντά μας θα ανακάλυπταν την κρυψώνα μας και θα μας συλλάμβαναν. Τότε η καθεμία από εμάς πήρε το παιδί της άλλης και το έπνιξε, σφίγγοντας το λαιμό του και αφήνοντας το νερό του καταρράκτη να μπει μέσα στο στόμα του. Κάποιο κοριτσάκι 6-7 χρονών όταν είδε το τι γινότανε, μας παρακάλεσε να μην της βγάλουμε από το λαιμό κάτι χαϊμαλιά που είχε και μας είπε στα τούρκικα «πενί ποορκενέ τσιτσιλεριμί τσικάρτμαγιν», δηλαδή όταν με πνίγετε να μη βγάλετε από το λαιμό μου τα χαϊμαλιά...». (Βαρβάρα Σαλτσίδου από το Κόλοου Έρπαας, γεννημένη το 1902 , καταγραφή: Μάρτιος 1966).

Παρά τον διωγμό, τα ίχνη του ελληνισμού παραμένουν ανεξίτηλα στις περιοχές αυτές, και συχνά προβάλλονται ως τουρκική πολιτιστική κληρονομιά.
Τα μνημεία αυτά της Ορθοδοξίας τα οποία βεβηλώθηκαν, και καταστράφηκαν από το πέρασμα της στρατιάς των Νεότουρκων.

«Τα δέντρα εχαμήλωσαν κι εντούναν τα κλαδία, τα πέτρας ενεστέναζαν κι έκλαιγαν τα ποτάμια, κι η Σουμελά κι ο Βαζελώντς κι ο Περιστερεώτας πάγνε 'μπροστά και ευλογούν, πάγν' από πίσ' και κλαίγνε. … Κλαίγνε τα τόπς ντ' επέθαναν, τ' ανθρώπς π' εμαυροζήναν»,

αναφέρει ο Φίλων Κτενίδης, θεατρικός συγγραφέας, δημοσιογράφος και γιατρός, ποντιακής καταγωγής, εκδότης της “Ποντιακής Εστίας”.

«Τραγική ήταν και η τύχη των σταυροπηγιακών μονών του Πόντου. Από το καταστροφικό μίσος των Νεοτούρκων και τον τυφλό ισλαμικό φανατισμό δεν γλίτωσαν ούτε τα μοναστήρια του, τα οποία επί αιώνες είχαν σεβαστεί οι σουλτάνοι και οι κατά τόπους ντερεμπέηδες και πασάδες, παραχωρώντας, κατά διαστήματα, σε πολλά από αυτά υλικά αλλά και θρησκευτικά προνόμια” γράφει σε άρθρο του στο pontos-news.gr ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, Κωνσταντίνος Φωτιάδης.

Οι περιγραφές από τις φρικαλεότητες που διεπράχθησαν εναντίον των μοναχών και μοναζουσών συγκλονίζουν.

“Τραγικήν περιπέτειαν υπέστη η Σταυροπηγιακή Μονή Βαζελώνος.(...) Ευθύς δε μετά την έξωσιν αυτών, στίφη στρατιωτών, συμμοριτών, χωρικών και γυναικοπαίδων, επιδραμόντα ήρξαντο να λεηλατώσι την μονήν. Άπασα η κινητή περιουσία αυτής αφηρέθη· το θησαυροφυλάκιον απεγυμνώθη καθ’ ολοκληρίαν· το αρχειοφυλάκιον απετεφρώθη μεθ’ όλων των εν αυτώ κειμηλίων: Χρυσοβούλων, κωδίκων, χειρογράφων, ευαγγελίων και λοιπών βιβλίων· ο ναός εσυλήθη· αι βιβλιοθήκαι διηρπάγησαν και τέλος το παν εν τη Μονή κατεστράφη. Μετά την συμπλήρωσιν της λεηλασίας οι επιδρομείς μετέβαλον την Μονήν εις τόπον σφαγής, ακολασίας και αγριοτήτων”

“Φρίττει ο νους του ανθρώπου”, έγραψε ο μητροπολίτης Ροδοπόλεως Κύριλλος

Η Παναγία Σουμελά

Από την οργή των Νεότουρκων δεν γλίτωσε ούτε η Παναγία η Σουμελα, την οποία έκαψαν προκειμένουν να αφανίσουν εντελώς το ελληνικό στοιχείο από την περιοχή. Πριν βάλουν φωτιά, είχαν αρπάξει όλα τα πολύτιμα κειμήλια της μονής. Οι μοναχοί όμως, που είχαν προβλέψει το χτύπημα των Τούρκων, είχαν φροντίσει να κρύψουν τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας Σουμελά, καθώς και άλλα κειμήλια, όπως το Ευαγγέλιο του Οσίου Χριστόφορου και ένα Σταυρό από Τίμιο Ξύλο, που είχε δωρίσει στη Μονή ο αυτοκράτορας Μανουήλ Γ’ της δυναστείας των

Κομνηνών. Τα ιερά αντικείμενα θάφτηκαν στο παρεκκλήσι της Αγίας Βαρβάρας που βρισκόταν σε απόσταση 2 χιλιομέτρων από το μοναστήρι.

ΟΙ ΙΕΡΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ

Η Μονή Βαζελώνος μαζί με την Παναγία Σουμελά και την Μονή Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα είναι τα τρία σημαντικότερα μοναστήρια της Τραπεζούντας με ιδιαίτερη σημασία για τους Χριστιανούς

Οι θαυματουργές εικόνες διασώθηκαν από θαύμα και βρίσκονται πλέον στην Ελλάδα.

Παναγία Σουμελά

Η θαυματουργή εικόνα (μαζί με άλλες δύο) ιστορήθηκε στη Θήβα από τον Ευαγγελιστή Λουκά τον 4ο αιώνα, και μετά το θάνατο του ο μαθητής του Ανανίας την μετέφερε στην Αθήνα και την τοποθέτησε ως «Παναγία η Αθηνιώτισσα» στον Παρθενώνα, που είχε μεταβληθεί τότε σε ναό της Αγίας Σοφίας. Έμεινε εκεί για λίγα χρόνια και μετά τοποθετήθηκε στον νεόκτιστο ναό της «Μεγάλης Παναγίας» στη στοά του Αδριανού, ο οποίος καταστράφηκε στη μεγάλη πυρκαγιά του 1885 και κατεδαφίστηκε.
Η εικόνα παρέμεινε στο ναό έως το 385. Κατά την παράδοση παρουσιάστηκε η Παναγία στους μοναχούς Βαρνάβα (κατά κόσμον Βασίλειο) και Σωφρόνιο (κατά κόσμον Σωτήριχο), θείο κι ανιψιό, και τους ζήτησε να ιδρύσουν μοναστήρι στο όνομά της στον Πόντο και να εγκαταστήσουν εκεί την εικόνα της.

Οι Βαρνάβας και Σωφρόνιος, με την εικόνα στα χέρια, μετέβησαν στον Πόντο, επισκέφθηκαν πρώτα την Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννου Βαζελώνος και είδαν τον τρόπο κατασκευής της στην πλαγιά βουνού, βρήκαν κατόπιν με θεία έμπνευση και υπόδειξη (το 386 επί Θεοδοσίου του Μεγάλου) σπήλαιο σε ιδανικό μέρος, στο όρος Μελά, νότια της Τραπεζούντας, σε απόσταση 43 χλμ, και ίδρυσαν εκεί την Μονή της Παναγίας Σουμελά. Εκεί έζησαν έως το 412 και πέθαναν και οι δύο την ίδια μέρα! Μάλιστα ο Βαρνάβας άφησε και διαθήκη όπου υπογράφει: «Βαρνάβας εξ Αθηνών, έγραψεν δε την διαθήκην αυτού, Βοηδρομιώνος ογδόη μεσούντος 412».

Η εικόνα της Παναγίας παρέμεινε στη Ιερά Μονή της Παναγίας Σουμελά στον Πόντο για 1.545 χρόνια! Στο διάστημα αυτό βυζαντινοί αυτοκράτορες, λόγω του κύρους της, έδωσαν προνόμια στη Μονή και απένειμαν χρυσόβουλα και οι πατριάρχες σιγίλια και πλούσια δώρα. Ακόμα και οι σουλτάνοι (Βαγιαζήτ, Σελίμ, Μουράτ, Μωάμεθ, Σουλεϊμάν κ.ά.) με φιρμάνια χορήγησαν προνόμια, πλούσια και πολύτιμα δώρα που βρίσκονταν σε σιδερένια κιβώτια στη Μονή.

Ο σουλτάνος Σελίμ κατά τη διάρκεια κυνηγιού διανυκτέρευσε στη Μονή όπου νόσησε και κατελήφθη από φρικτούς πόνους και κινδύνευε να πεθάνει. Οι πατέρες της Μονής επικαλέστηκαν τη βοήθεια της Παναγίας και ως εκ θαύματος ο Σελίμ, που ασπάστηκε την εικόνα της, θεραπεύτηκε! Τότε υποσχέθηκε και έστειλε πάρα πολλά δώρα.

Στις 19/12/1923, με την εκδίωξη όλων των μοναχών, η Μονή άρχισε να δέχεται τις επιδρομές χρυσοθήρων και ερημώθηκε αφού οι Τούρκοι άρπαξαν ό,τι πολύτιμο βρήκαν. Πριν φύγουν οι τελευταίοι μοναχοί, Ιερεμίας και Αμβρόσιος ο Σουμελιώτης πήραν τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας, το σταυρό με τα πολύτιμα πετράδια

του Εμμανουήλ Κομνηνού και το χειρόγραφο Ευαγγέλιο του οσίου Χριστοφόρου και τα έθαψαν σε κρύπτη, δίπλα στο Μετόχι της Αγίας Βαρβάρας.

Δέκα χρόνια αργότερα ο μητροπολίτη Ξάνθης Πολύκαρπος Ψωμιάδης και ο υπουργός Λεωνίδας Ιασονίδης ζήτησαν τη μεσολάβηση του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου για την απελευθέρωση της εικόνας. Μετά την έγκριση του αιτήματος από τον Τούρκο πρωθυπουργό Ισμέτ Ινονού, πήγε στον πόντο ο αρχιμανδρίτης Αμβρόσιος από τους τελευταίους μοναχούς της μονής και ύστερα από αγωνιώδεις προσπάθειες βρήκε την εικόνα, τον πολύτιμο σταυρό με το τίμιο ξύλο που είχε δωρίσει στο μοναστήρι ο αυτοκράτορας της Τραπεζούντας Εμμανουήλ Γ΄ ο Κομνηνός το χειρόγραφο Ευαγγέλιο του μουσείου Χριστόφορου που είχαν ενταφιαστεί μαζί με την εικόνα, τα μετέφερε στην Αθήνα και τα παρέδωσε στον μητροπολίτη Τραπεζούντας και κατοπινό αρχιεπίσκοπο Αθηνών Χρύσανθο Φιλιππίδη, όπου εκείνος το εναπόθεσε προσωρινά στο βυζαντινό μουσείο Αθηνών.
Η εικόνα παρέμεινε είκοσι χρόνια λησμονημένη στο μουσείο. Το 1951 ιδρύεται στη Θεσσαλονίκη το σωματείο Παναγία Σουμελά με πρωτεργάτη τον γιατρό Φίλωνα Κτενίδη από την Κρωμνή του Πόντου και τον Αύγουστο του 1952 ύστερα από σοβαρές και υπεύθυνες προσπάθειες η εικόνα της Παναγίας ενθρονίστηκε με επισημότητα στον ναό που χτίστηκε στο όρος Βέρμιο σε περιοχή που παραχώρησε η κοινότητα της Καστανιάς. Τον Αύγουστο του 1993 παραδόθηκαν από το βυζαντινό μουσείο Αθηνών ο πολύτιμος Σταύρος και το Ευαγγέλιο του όσιου

Χριστόφορου.
Οι άλλες δύο εικόνες
Η μία από τις άλλες δύο εικόνες που φιλοτέχνησε ο Ευαγγελιστής Λουκάς βρίσκεται στη Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου στα Καλάβρυτα και η άλλη στη Μονή Κύκκου, στην Κύπρο.

Άγιος Ιωάννης Πρόδρομος Βαζελώνος
Η ιερή εικόνα που διασώθηκε κατά την καταστροφή της μονής στον Πόντο το 1922, από τον εκτελούντα χρέη τοποτηρητή της μονής, τότε ιερομόναχο και κατόπιν Αρχιμανδρίτη Διονύσιο Αμαραντίδη, ο οποίος την φύλαξε, αρχικά στο μοναστήρι του Αγίου Δημητρίου (Πανοράματος) Σερρών και αργότερα στο μοναστήρι της Αγίας Τριάδας Τούμπας Σερρών.

Τον Ιούνιο του 1970, η εικόνα της αποτομής του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, μεταφέρθηκε από τις Σέρρες στον Άγιο Δημήτριο Ελλησπόντου Κοζάνης, με τις πρέπουσες τιμές, με συνοδεία του Αρχιμανδρίτη Διονυσίου, του Προέδρου και μελών του Σωματείου «Αγίου Ιωάννη Βαζελώνα», κατοίκων του Αγίου Δημητρίου, καθώς και με την παρουσία των θρησκευτικών, πολιτικών, στρατιωτικών αρχών και πλήθους κόσμου, από διάφορες περιοχές της Ελλάδας.
48 χρόνια μετά την καταστροφή της ιστορικής μονής πίσω στις εστίες των Ποντίων, όταν στις δυτικές πλευρές του Βερμίου με τη συνδρομή επώνυμων και ανώνυμων ευεργετών ξεκινά η ανιστόρηση της μονής με την κατασκευή του ναού του Αγίου Ιωάννου, κελιών και έργων υποδομής. Τον Ιούνιο του ίδιου έτους η εικόνα μεταφέρεται με τις πρέπουσες τιμές από τη μονή της Αγίας Τριάδας στην Τούμπα Σερρών, πίσω στον Βαζελώνα.
Σήμερα βρίσκεται στην Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη Βαζελώνος στον Άγιο Δημήτριο

Ελληνσπόντου Κοζάνης.

Άγιος Γεώργιος Περιστερεώτας

Η μαρμάρινη Εικόνα του Αγίου Γεωργίου Περιστερεωτα που ήρθε στην Ελλάδα από την Πατρίδα μέσα σε ένα τουριστικό λεωφορείο την δεκαετία του 60 χάρη στην παράτολμη ενέργεια δυο πιστών Ποντίων, στη συνέχεια βρήκε στέγη στην Μονή που έχτισαν στο Βέρμιο σε αντικατάσταση της στο χωριό Ροδοχωρι Νάουσας (πρώην Μέγα Ρέμα) όπου και μπορούμε να την προσκυνήσουμε σήμερα.

ΑΛΛΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΝΤΟ

Παναγία Γουμερά

Χτίστηκε τον 10ο αιώνα από τρεις μοναχούς από το Ερζερούμ. Οι μοναχοί ήταν οι Σωφρόνιος, Παΐσιος και Λαυρέντιος. Το 1808 ανακηρύχθηκε Πατριαρχική και

Σταυροπηγιακή με απόφαση του εθνομάρτυρα Γρηγορίου του Ε΄.

Διέθετε μεγάλη βιβλιοθήκη με πολλά βιβλία και χειρόγραφα. Τα πιο σπουδαία ήταν ένα πολύτιμο ευαγγέλιο από τα έργα του Χρυσοστόμου και το αρχαίο χειρόγραφο του Αριστοτέλη το οποίο μεταφέρθηκε με παράνομο τρόπο στο Παρίσι.

Το 1971 έγινε η ανιστόρηση της νέας Μονής στο χωριό Μακρυνίτσα Σιδηροκάστρου Σερρών.

Άλλες ιστορικές Μονές του Πόντου στα ανατολικά είναι η Παναγία των Βράχων, του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, η Μονή των Διακόνων, ενώ στα δυτικά είναι τα Μοναστήρια της Αγίας Βαρβάρας.

Μονή Θεοσκέπαστου-Kizlar Manastir
Η Μονή Θεοσκεπάστου, βρίσκεται στην δυτική πλαγία του Μιθρίου όρους, ήταν το μοναδικό γυναικείο μοναστήρι στην επικράτεια των Μεγάλοκομνηνών. Ιδρύθηκε το 1340 από την Ειρήνη την Παλαιολογίνα, χήρα του αυτοκράτορα Βασιλείου και μητέρα του Αλέξιου Γ΄ Κομνηνού. Στην εκκλησία της μονής, βρίσκονταν οι τάφοι του δεσπότου Ανδρόνικου (1376), και του Μανουήλ Γ΄ Κομνηνού (1417).

Μετά την ανακαίνιση του 1843, η Θεοσκέπαστος παρέμεινε γυναικεία μονή μέχρι το 1922. Τώρα είναι μόνο ερείπια, αφού προηγουμένως μετατράπηκε σε στάβλο.

Ναός Αγίου Ευγενίου – Τραπεζούντα
Χτισμένος σε απόσταση 200 μ. ανατολικά της ακρόπολης της Τραπεζούντας. Πρόκειται για το ναό του πολιούχου της Τραπεζούντας, που ήταν μοιραίο να καταστραφεί δυο φορές πριν από την άλωση της πόλεως, το 1220 από τους Τούρκους και το 1340 κατά την διάρκεια μιας στάσεως.

Στο ναό μαρτυρείται ότι ήρθε και προσκύνησε ο Ιωάννης ο Βουλγαροκτόνος και αργότερα στέφθηκε αυτοκράτορας ο Αλέξιος Γ’ Κομνηνός (1349-1390). Ο ναός μετά την άλωση μετατράπηκε σε μουσουλμανικό τέμενος, αλλά μέχρι το 1920 διατηρούνταν τοιχογραφίες, ανάμεσα στις οποίες ο Fallmerayer παλαιότερα είχε διακρίνει τις προσωπογραφίες των αυτοκρατόρων της Τραπεζούντας Αλεξίου Α΄ 1204 – 1222 και Αλεξίου Γ’ 1349-1390. Οι τοιχογραφίες αυτές ευρίσκονταν στο εξωτερικό του ναού. Σήμερα λειτουργεί ως τζαμί.

Ναός Αγίας Σοφίας 13ος αιώνας Τραπεζούντα
Από τα παράλια Δυτικά της Τραπεζούντας η Αγια Σοφία δεσπόζει πάνω σ’ ένα ύψωμα, πάνω από την θάλασσα. Η εκκλησία κτίστηκε πάνω, ή δίπλα σε αρχαίο ναό. Χτίστηκε από τον Μανουήλ Α’ 1238-1263 με πρότυπο την Αγία Σοφία Κωνσταντινούπολης και διακοσμείται με θαυμάσιες τοιχογραφίες και μωσαϊκά,

εξαιρετικά δείγματα τέχνης της εποχής του.

Μετατράπηκε σε τζαμί και έτσι τα μωσαϊκά καλύφθηκαν με σουβά Το 1960 η τουρκική κυβέρνηση, απεφάσισε την μετατροπή του τεμένους σε μουσείο.

Κοντά στο ναό υπάρχει και τετραώροφος πύργος καμπαναριό, πολλοί το ταυτίζουν με παρατηρητήριο τοπικής σχολής αστρονόμων, επειδή στη μονή δίδασκε ο αστρονόμος Κωνσταντίνος Λουκίτης.

Ναός Παναγιά Χρυσοκέφαλος, Τραπεζούντα

Η Χρυσοκέφαλος ήταν ο ναός όπου γίνονταν οι στέψεις των Μ. Κομνηνών. Ο ναός έφερε την ονομασία χρυσοκέφαλος ήδη από την εποχή του Κωνσταντίνου Θ΄ Μονομάχου (1042-55).

Μετά την άλωση της Τραπεζούντας, το 1461 επαψε η Παναγία η Χρισοκέφαλος να είναι Μητρόπολη. Η Παναγία η Χρισοκέφαλος βρίσκεται στο Μεσόκαστρο και σήμερα λειτουργεί σαν Φατίχ Τζαμί (Τζαμί του Πορθητή). Είναι από τους παλαιοτέρους ναούς της πόλη, ο τωρινός ναός είναι κατασκεύασμα των Κομνηνών.

Πίσω από το άγιο βήμα, υπήρχε ο τάφος του Αλέξιου Δ΄, από το 1980 τα οστά του βρίσκονται στην Νέα Μονή Παναγία Σουμελά, στο Βέρμιο.

“ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ” ΣΤΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΜΟΝΕΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Τα ιστορικά μοναστήρια του Πόντου, αυτό της Παναγίας Σουμελά, του Αγίου Ιωάννη του Βαζελώνα και του Αγίου Γεωργίου του Περιστερεώτα, αποκαλύπτονται σε 3D βίντεο που δημιούργησαν ο αρχιτέκτων Βλαδίμηρος Νεφίδης και ο φωτογράφος Δαμιανός Μαξίμοφ.

Πηγές:

kallitexnikistegipontion.gr
pontiaka.gr
pontos-news.gr
epontos.blogspot.com